

آذربایجان ائل بىلىمى درنه يىن يىن آيليق اىچ بولتىنى

باغ معروفدان موھوم درمانلار ٤

اسب در زبان تركى (١) ٦

ايرى(باش ايرى) كندىنин قبرستانلىغى ٢١

خىيودان آتا_بابا سؤزلرى ، دئيمىلرى ٢٤

زنگاندان يئرلى سؤزلر ٢٨

قوردون ناغىلى ٣١

تيكان تپه افشارلارى نين آتالار

سؤزلرى، دئيمىلرى ٣٤

تبرىزدن ساتىجى دئيمىلرى ٣٨

قاشقاي تاماجالارى ٤١

نيارستان (نگارستان) كندىنندىن

سيچىرلەمەلر ٤٣

قوم ساوه شاهسئۇنلرى اىچىنده
فورلكلوريك اوشاق شعرلرى ٤٦

رئداكتورلار :

علييرضا صرافى_محمد علېپور مقدم

بوساين امكداشلارى :

على خالط آبادى - كاظم عباسى
احد فرهمندى - رحيم قابىل نژاد

پرويز زارع شاهمرسى - حيدر بيات
مقصود اثنى عشرى خياوى

علييرضا ذىحق - بهرام باقريان

على برازنده - ارسلان ميرزاچى
زينب مددى - حميد قرابى

صفحه دوزنله يىن لر:

على برازنده - وحيد دولتشاهى

قرافيست :

وحيد دولتشاهى

Email:azerfolklor@gmail.com

باغ معروفدان موھوم درمانلار

رحيم قابل نژاد

نظر ديمه:

بىرىسىنە نظر دىندە يىندى قاپىدان چۈپ يىغارلار. بىر كاغازدا يىندى گۆز چىخاردارلار، اوزرلىكلە ياندىرارلار اوچ يولون آيرىمینا تۆكىلر. كىمىن نظرلەدىيىنى بىلەك اىستەسەلر نظر گۇرموش آدامىن باشىندا ايکى بارماقىنابىر يومورتا توئارلار، شك ائلەدىكلىرى آداملارين آدلارينى دېيرلر، هر كسىن آدینى سىسلەينىدە يومورتا سىنسا، آدین سىسلەميش اولدوقلارى آدامىن نظر ووردوغونا اينانارلار.

گلىن ندن چىللە اولار :

ايکى گلىنин بىرلىكىدە تويو اولورسا قىرخ گونه كىمى، گلىنلەرن بىرى او

بىرىسى نىن گۇرۇشونە گئتىسە گىدىلىن ائوين گلىنى چىلە قالار.
اولۇنۇن قىرخى چىخىنجا اير بىرىسى ياس ائويندن چىخىپ، گلىن گۇرۇشونە
گئتىسە او گلىن چىلە قالار. بو چىلە قالماغا اولۇ چىلەسى دېيىلر. درمانا
اولۇ حىواندان اىستىفادە اولار.

قىريخ گونه كىمى، بىر زاهى (بۇيلو خانىم) گلىن گئورۇشونە گئدرسە او
گلىن چىلە قالار.

三

چیلہ تؤکولمہ:

توبساغانین جىلىدىنە يىددى بوغدا، يىددى آرپا، قىرخ قاشق ياغىش سويو تؤكوب، اوشاغى اولمايان آروادى (چىلله اولان آروادى) قبله يە سارى اولان نوودانين آلتىندا او توردارلار. باشىنا پارچا توتارلار. بير قىز اوشاغى بو توبساغا جىلىدىنە دوزلەنى نوودانين اوست آغزىندان آروادىن باشىنا تؤكىر. بېئەلەيكلە آروادىن چىلله سى تؤكولر. دئىرلر ھر ندن چىلله باسمىشدى، بوردا كىسىلىدى. او آرپا، بوغدانى اكىرلر يېرده گۇورسىن.

شنبه، چرشنبه اولن آدامین ترهییندن بیر آز چيلله آروادین ائو قاپيسى نين او ستونه قوبالار، چيلله تۈكۈل.

1

بیر یسی، دلی، اولسا، یاخود سفهه له سه:

باشينا هاوا گلنى (قره تويوغونان قاننارلار) بئله كى او奴 فالچىيا آپارالار، باشى اوستوندە قره تويوق كسيب قانين آلينا سورتلر اتىن يوخسولا وئىرلەر، كە بىنه سەنە، گۈزە نۇن قاباغىتىدا ساندىر اولار.

اسب در زبان ترکی(۱)

پرویز زارع شاهمراسی
Shahmarasi@yahoo.com

مقدمه:

اسب یکی از عناصر اساسی در تاریخ و فرهنگ ترکان است. اسب در همه ابعاد زندگی اقوام ترک اعم از عروسی، سوگواری، جنگ و غیره حضور داشته و بدین نحو همواره یکی از اجزاء این آداب بوده است. اصولاً تصور ترک بدون اسب ره به جایی نمی برد. این حیوان نجیب چنان در تاریخ، ادبیات و موسیقی و باورهای اقوام ترک نفوذ کرده که تولد، زندگی و مرگ مردان ترک همواره با اسب توصیف پذیر است. زبان ترکی نیز سرشار از واژگانی است که به نوعی با اسب پیوند دارند. در مقاله حاضر بیش از ۳۰۰ واژه از این نوع گردآمده که به باور گردآورنده، تنها قسمتی کوچک از گنجینه واژگان اسب شناسی است. امید آنکه در آینده امکانی برای تکمیل این مجموعه فراهم شود.

آبی که در حالت آزار از دهان اسب بریزد: قیلاو (Qilav) آهنی که با آن گردنبند اسب را در ارابه به محور بینندند: باش دمیری.

(Baş dəmiri

آینه فولادی که در روز جنگ بر پیشانی اسب بندند: آهه (Ahə). اخته کردن اسب: ایناتماق (Inatmaq).

ارابه اسبی دو چرخه: قاشقا (Qaşqa).^۱

از یال اسب گرفتن و راه بردن: یاللاماق (Yallamaq). اسب: آت. توُس (Tos). کؤچوت (Köçüt). اسب آبی: دنیز آتی (Dəniz atl). اسب انگیز: اوزنگی (üzangi).

اسب اهلی از نژاد نرهای صحرایی: ارقین (Erqin).

اسب با نفس: بورنو گئن آت (Burnu gen at). (اسبی که در اثر دویدن و راه رفتن زود خسته نمی شود. معمولاً قسمت جلوی بینی آنها گشادرتر از بقیه می باشد).

اسب بارکش: انک (enk). آت یابی (At yabı). قادانا (Qadana).

اسب باموهای سرخ و سفید: چال آت (Çal at).

اسب با یال سفید: یالقیل (Yalqın).

اسب بدرو: چمن (Çəmən). (حیوانی که راه رفتنش مطلوب نیست).

اسب بدو: بدوی (Bədov).

اسب بدون نعل: قارا نال (Qara nal).

اسب برهنه: یایداق (Yaydaq).

- اسب به رنگ زرد روشن: قول.(Qul).
- اسب بیست ساله: تویلیيان(Tuyliyan). (در گویش قاراچای)
- اسب پروار: کؤهلن.(Köhlən).
- اسب پیشانی سفید: اوْغوربول.(Oğurbol). ساققار.(Saqqar). ساققار = ساقار . باشقۇ(Başqu). سیغار(Sığar). آلقاش. تپل (Təpəl). قاشقا.
- اوغار
- اسب پیشتاز : اوzac آت.(Uzaq at).
- اسب تاختن: آت چاپماق (At çapmaq).
- اسب تند و جلب: چاليق.(Çalıq).
- اسب تندرو : ارگون.(Çufqa). چوفقا(Örgün). آريخماق.
- اسب تنومند سیاه : قاراقۇچ.(Qara qoç).
- اسب تیزرو: چاپقین(Çapqın).
- اسب جنگى: اولاغا.(Ulaga). آشكار. (Aşkar). آشقار(Aşqar).
- اسب جنیبت: كۈتل.(Kötəl).
- اسب جوان نر : آيقىر.(Ayqır).
- اسب چابك: تازى آت.(Tazi at).
- اسب چاپار : يام(Yam).
- اسب چاپارى: يامى.(Yamı).
- اسب چران : ايلخىچى.(Ilxiçi).
- اسب چموش: باشى برک.(Başı bərk).
- اسب چهارساله نر كه زمان جفت يابىش باشد : اوگور.(Ögür).

اسب چهارساله : اوْک آت.(Ok at).

اسب خاکستری : قیرآت(Qır at). بُوزآت.(Boz at).

اسبدار: آتچى.(Atçı). آت قاراواچى.(At qaravçı). کسى که به کار نگھدارى اسبان مشغول است. سائىس.).

اسب دارای اندام کوچك و فربه : تۇپچاق.(Topçaq). اسبدارى: آتچىلىق.

اسب دريابىي: آت بالىغى (At balığı) (سو آيقىرى نيز گويند).

اسب دوانى: آت چاپدى. آت مىندى. (At mindi). . (اسب دوانى).

مسابقه سواركارى. جىدىر⁴ (Cıdır): ميدان اسб دوانى) آت چاپىش.(At qoşma) آت قوشما. قۇوش.(Qovuş).

اسب دوساله ماده : ايکى قولان.(Iki qulan).

اسب دوساله نر : ايکى داي.(Iki day).

اسب دوست: آتجىل.(Atcıl).

اسب دوننده : بيداو.(Bədov). بدوى.

اسب را برای تعزىيە آراستن : دولاماق.(Dulamaq).

- اسب رام نشده : قارا یهر.(Qara yəhər). داش تولک.(Daş tülək).
- اسب رام کردن: آت اویرتمک.(At öyrətmək).
- اسب رنگارنگ: ابلاغ آت.(Əblaq at). آلاجا.
- اسب رها شده: ییه(Yiyə).
- اسب زردرنگ: سمند.(Səmənd).
- اسب زین کردهای که در جلو سلاطین حرکت می کرد : کؤتل.(Kötəl).
- اسب سار: آت باش(At baş). (کسی که سر کشیدهای دارد. چککوش باش نیز می گویند).
- اسب ستاره پیشانی: تپل.(Təpəl).
- اسب سرخ رنگ مایل به سیاه : کهر.(Kəhər). توْروق.
- اسب سرکش: آرقن.(Arqın).
- اسب سفیدپا : آلا باجاق.(Ala bacaq).
- اسب سه ساله : قونان.(Qonan).
- اسب سوار: آتلی(Atlı). جیدیرچی(Cıdırçı).
- اسب سومی که به هنگام ضرورت به ارابه بینندن : چیوقار.(Çivqar).
- اسب شوخ و جلف : آقسین.(Aqsın).
- اسب ضعیف : آلاشا.(Alasha). آلاجا.
- اسب فربه و خوب تغذیه شده : کبل.(Kəbəl).
- اسب قد کوتاه: کؤتل.(Kötəl).
- اسب قرمز که به سفیدی بزنند : تیغ آت.(Tİğ at).
- اسب کرند : سمند.(Səmənd). (اسبی که به رنگ زرد پر رنگ یا حنایی باشد).

اسب کش : اسکیش. (Eskeş). (محور چوبی که اسب درشکه را به آن می‌بندند).

.(Dor at) : دُورَاتٍ .(Kher)

اسے کو چک و فریہ: تو پیحاق (Topçaq). (تو پیور حاقد نیز گویند)

اس کوہ سیک و عرض شانہ : یو کتا (Büktəl)

اس گش: آیقیر (Aygır). تخمی: ن. آمین ش کننده.

اس گونہ: آتسال.(Atsal).

اس لاغر : آلاجا (Alaca). آلاشا (Alasha).

اس لگدیں ان: بدنال (Bədnal).

.(Qulan) ماده: قه لان (اس)

اسب ماهی: دنیز آیقیری (Dəniz ayqırı). (جانوری که سرش مثل اسپ و دمتش مثل ماهی است).

اس ناًارام: آسو.(Asu)

اسے نہ : توروں م (Turum). آجھ (Acır). آبیق (Ayqır).

اسب نری که آن را بر مادیان جهانیده و از آن نتیجه حاصل کنند: توروم.
(Turum)

اسے نہ رہا: قادانا (Qadana) و مند باری

اس نیلہ: بُوز (Boz)

.اس نمہ و حشی : یونٹ.(Yunt).

اس و دواب ناتوان : سوچکور (Soqqur).

اسپ و ستور بید رو : چمن : (Çemən)

اسب وحشی: قارا یهر.(*Qara yehər*).

سب وحشی از جنس اسب و الاغ و گورخر که اهلی نیست : قولان.

(*Equus hemionus*). علمی آدی: (*Qulan*)

اسب یا حیوانی که خالی سفید دارد : سکیل.(*Səkil*).

.اسبی از نژاد عربی که در نژاد مختلط باشد : پلان آتی.(*Palan atı*)

.اسبی از نژاد ناخالص: قیریق آت (*Qırıq at*).

اسب یا گاوی که به خیش یا ارابه می‌بندند: بویون.(*Boyun*).

.اسبی به رنگ قهوه‌ای سیر: قارا کهر.(*Qara kəhər*).

اسبی تندرو که چاپارها پس از تعویض کردن اسب خسته خود بر آن سوار

می‌شوند: چوفقا.(*Çufqa*).

.اسب یدک: کؤتل.(*Kötəl*).

اسب یدکی که همراه خاقان بردہ می‌شد: قوش آت.(*Qoş at*).

اسبی که از اختلاط مادیان اهلی با نریان وحشی به دنیا آید: آرقین.

(*Arqın*)

اسبی که از جمام و خامی برآورده و خنک کرده باشند : ساوغون.

(*Savğun*)

سبی که برای تعزیه آراسته باشند: دول. (Dul). اسبی که برای سواری و ازدیاد نسل پرورش یابد: آیقیرلیق. (Ayqırılıq).

اسبی که بسیار جو بخورد: آرپایا دوشمک. (Arpaya düşmək).

اسبی که به رنگ سبز روشن باشد : بوْزات. (Boz at).

اسبی که به رنگی میان سرخ و سیاه باشد : اوْرات. (Orat).

اسبی که به کارهای سخت گمارده شده است: آلاشا. (Alaşa).

اسبی که بینی آن چاک باشد: بولاق (Bulaq).

اسبی که پدر و مادرش از دو جنس متفاوت باشند: آیدیش – اویدوش. (Aydiş – uyduş).

اسبی که پدر یا مادر آن نجیب باشد: کسمه (Kəsmə).

اسبی که پشتیش سفید باشد : بؤکرول (Bökrül).

اسبی که در ارّابه به وسط اسبها بسته می‌شود: اوْرتا آت. (Orta at).

اسبی که در مسابقه پیشتاز است: باشلیق (Başlıq).

اسبی که در مسابقه عقب می‌ماند: قاق. (Qaq).

اسبی که در موقع سوار کردن، لگدپرانی کند: بد نال. (Bəd nal).

اسبی که دست و پاهایش سفید باشد: بول آت. (Bol at).

اسبی که دم و یالهایش سیاه و خود به رنگ خاکستری باشد: آشکار (Aşkar).

آشقار (Aşqar).

اسبی که رانهای پهن داشته باشد: کتکی. (Kətki).

اسبی که رنگ آن مایل به تیرگی باشد: قونغور. (Qonğor).

اسبی که رنگ لبشن با بدنش متفاوت است : آلا دُداق. (Ala dodaq).

- اسبى کە رنگ موی آن سرخ و سفید باشد: چال. (Çal).
- اسبى کە زياد سكتىرى بخورد: يىخيلقان. (Yıxılqan).
- اسبى کە شكمش تو رفته باشد: دوه دؤشلو. (Dəvə döşlü).
- اسبى کە گلهايى به رنگ دىگر در اعضاى بدنىش داشتە باشد: چىبار. (Çıbar)
- اسبى کە لکه سفید بر پيشانى دارد: باشقۇ. (Başqu). ساقار.
- اسبى کە مانند آب روان حرڪت مى كند: سو يۇرغا (Su yorğa)
- اسبى کە ميان پاهايىش سفید باشد: آلا پاچا. (Ala paça).
- اسبى کە ميان دو چشمانش سفید باشد: تىس آت. (Tis at).
- اسبى کە مى شود آن را سوار شد يعنى وارد سنى شده كە سوارى دادن را
به آن ياد داده‌اند : اوپىرنىميش آت. (Öyrənmiş at).
- اسبى کە نتىجە آميىزش اسب اصيل با ماديان ضعيف باشد: آلاشا. (Alaşa).
- اسبى کە نقطە‌ها و گلهايى سياھ يا غيررنگ اصللى خود بىر بدن دارد: چىبار. (Çıbar)
- استخوان صورت اسب: آلماجيق. (Almacıq).
- افسار اسب را كشيدن: باشىنى يىغماق. (Başını yığmaq). (حرڪت اسب را كند كردن).
- افساري براى تربيت اسبان وحشى: داماقلى گم. (Damaqlı gəm).
- امير آخور اسبان پيشانى سفید: قاشقا آختاچى. (Qaşqa axtaçı) (منصبى در دولت مغولان).
- با اسب به ميدان آمدن: آت سالماق. (At salmaq) (سواره حمله كردن).
به دنبال كسى اسب دواندن).

با اسپ کوییدن: آت باسدی ائله‌مک (At basdı eləmək). (با زور وارد شدن. له کردن).

با پاشنه پا به سینه اسب ضربه زدن برای اینکه تندر برود: او کجهله مک.
(.Ökçələmək)

بافته‌ای از موی اسب که به هنگام درد چشم، روی آن می‌گذاشتند.
: گؤزولدوروک (Gözüldürük).

بالغ شدن کرّه اسپ: **أتلاشماق**. (Atlaşmaq).
بِر انگیختن اسپ: **اوْكجه له مک**. (Ökçələmək).

بسته شدن اسب به درشكه وغيره: قوشولماق. (Qoşulmaq) خامو تلانيماق. (Xamutlanmaq)

به شهه و اداشتن گله اسها: کشنندگان مک. (Kısnəşdirmək)

بے قصد هجوم اسپ تاختن: آخین چاپماق. (Axın çapmaq).

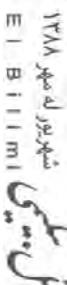
بە گىشىن آوردىن اسىان: آت ياسدىيىر ماق.).(At basdırmaq).

بیماری که در خصیه اسپ رخ دهد: قابتال.(Qabtal).

پابند زدن به اسب: بوخۇولاماق (Buxovlamaq). دست بند زدن. مانع شدن).

پارچه‌هایی که برای زینت به ارآبه اسب می‌بندند: بئشلیک تؤکوم (Beşlik) پارچه‌هایی که به اسپ می‌زنند تا دورتر نرود: یانجیدار (Yancıdar).

یالائی اس: یئدکچی، آت (اس یدک)

پرچمی که از موی اسب ساخته می شد: توغ. (Tuğ).

پردهای از چرم که بر طرف خارجی چشم اسب نهند: گزلیک. (Gəzlik). پشت اسب: آت بئلی (At beli).

پوست اسب دباغی شده: ساغری. (Sağrı).

پوششی که برای زینت در روز جنگ بر اسب افکنند: کیچیم. (Kiçim).

پوششی که برای محافظت از باد و باران، بر روی اسب می کشنند: باسریق. (Basrıq).

پیست اسب سواری: چاپیش جیدیری (Çapış cıdırı).

تاجی از موی دم اسب: قوغان. (Qoğan).

تسممهای که از زین به گردن اسب می اندازند تا زین به عقب نرود: گؤمولدوروک. (Gömüldürük).

تسممهای که با آن اسبها را به چارچوب ارآبه بینندن: چکر قاییشی. (Çekar qayışı). ساچایاق.

تسممهای که برای محکم کردن زین از زیر شکم اسب می گذرد: قارین آلتی. (Qarın altı).

تسممه چرمی بزرگ شده که از جلو گردن و سینه اسب آویزان می کنند: آلا قئیش. (Ala qayış).

تسممه زین که از زیر سینه اسب رد می شود: تاپقیر. (Tapqır). تکه گوشت پرده مانند میان دو ناخن پای اسب: باغاناق. (Bağanaq).

تلهای که از موی اسب بیافند: قیلجان. (Qılcan).

تنگ اسب: آییل. (Ayıl). تاپقیر. (Tapqır).

تنگ اسپ: آییل (Tapqır). تاپقیر (Ayıl).

توبه انداختن گردن اسب و غیره برای تعیف: توربالاماق.(Torbalamacaq).

توبه‌ای که در زیر گلوی اسب بینند و علف در آن ریزند: قینچی.

.(Q1nc1)

تور بستن به صورت اسب و حیوانات دیگر برای محافظت از آزار حشرات:

. (Gözəndirmək). گۈزىندىرمەك.

توري که روی چشمهاي اسب مي اندازند تا آسيب نبييند: آت گوزلويو.

.(At gözlüyü)

تیرک مخصوص بستن اسپ: کرس (Kərəs).

تیزی که به محور چرخ ارابه یا درشکه وصل می‌شود و اسبها را دو طرف

. آن می بندند: دیشله. (Disk). (Dish).

جای گذاشتن زین بر اسپ: قیلتا^ق(Qiltaq).

جایی از پشت اسپ که نفر دوم همراه یک نفر در جلو بر آن نشسته باشد:

سینارسیق (Sinarsıq).

توبره‌انداختن گردن اسب و غیره برای تعییف: تُربالاماق.(Torbalamaq).
توبره‌ای که در زیر گلوی اسب بینند و علف در آن ریزنده: قینچی.
(Qıncı).

تور بستن به صورت اسب و حیوانات دیگر برای محافظت از آزار حشرات:
گوزن‌دیرمک. (Gözəndirmək).

توری که روی چشم‌های اسب می‌اندازند تا آسیب نبینند: آت گؤزلویو.
(At gözlüyü).

تیرک مخصوص بستن اسب: کرس (Kərəs).

تیری که به محور چرخ ارابه یا درشكه وصل می‌شود و اسبها را دو طرف
آن می‌بندند: دیشله. (Dişlə).

جای گذاشتن زین بر اسب: قیلتاق (Qıltaq).

جایی از پشت اسب که نفر دوم همراه یک نفر در جلو بر آن نشسته باشد:
سینارسیق. (Sınarsıq).

جایی که اسب نتواند وارد آنجا شود: آت قایتاران (At qaytaran)
(خارزار).

جلودار اسب: یئدکچی. (Yedəkçi). آخرچی (Axırçı). (در زبان فارسی
به صورت «آخرچی» به همین معنا رواج دارد).

جلوی اسب انداختن و دواندن: آت دؤشونه قاتماق (At döşünə). (qatmaq)

چدار اسب: اوْچار. (Oçar).

چراگاه گله اسب: قاراقوچ. (Qara qoç).

چرم کشیدن بر روی زین اسب: آختالاماق (Axtalamaq). (آختالاماگین بیر آنلامی دا بودور. به صورت «آختن»، «آهیختن» و «یاختن» به معنای برکشیدن وارد زبان فارسی شده است).

چر می، که بروی زین، اسپ می، کشند: آختا). (Axta).

چرمی که از پوست دمگاه و کفل اسب می‌سازند: ساغری (Sağrı).
چوب زین اسب: قالتاچ (Qaltaq).

چوبی که اسب یا گاو و ارابه را به آن می‌بندند: بان (Ban).
چوبی که بچه‌ها بر آن به تقلید اسب سوار شوند: سوروق (Soruq).
حول اسپ: حولئے (Culey).

چهارنعل تازاندن اسب: چاپدیرماق (Çapdırmaq).
حلقه‌ای که به هنگام نعل زدن اسب، به دهان و پاهای اسب می‌زنند: لاوشای (Lavasa).

حلقه از طناب زدن بر دهان و پاهای اسب به هنگام نعل کوبی: لاوشالاماق.
. (Lavşalamaq)

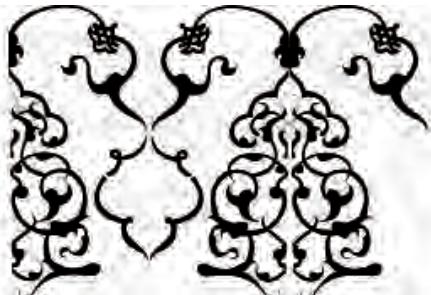
خادم اسپ: کوتالچی.(Kotalçı). خاموت گذاشتن به ارابه و درشگه بستن به اسپ: خاموتلاماق.(Xamutlamaq).

خرّه اسپ: فینخیرتی.(Finxırtı). خم شدن و چسبیدن از زین اسپ: سینمک (Sinmek). خم، اک اسپ: آت بِغازى..(At boğazı).

۱. قاشقا سؤزونون آنلاملاری: مشهور. گاو پیشانی سفید. پیشانی سفید. بین دو ابرو. وسط پیشانی. دایره پیش جنگ. نوعی سلاح که از آهن ساخته و در روز جنگ بر پیشانی اسب بندند. متانت. دلاوری. استواری. ارآبه اسبی دو چرخه. به صورت قشقه وارد زبان فارسی شده است.
۲. قاراقوج سؤزونون آنلاملاری بئلهدیر: اسب تنومند سیاه. ایلخی سیاه. چراگاه گله اسب.
۳. کوتل سؤزونون آنلاملاری: پشته. علم بزرگی که در روزهای عزاداری در مقابل دسته حرکت دهنده. اسب زین کردهای که در جلو سلاطین حرکت می‌کرد. اسب یدک. اسب جنیت. اسب قد کوتاه.
۴. جیدیر: اسب دوانی. مسابقه سوارکاری. میدان اسب دوانی. جیدیرچی: سوارکار. کسی که در مسابقات سوارکاری شرکت می‌کند.
۵. سمند: اسب کرنده. اسب زرد رنگ. زرد پررنگ یا حنایی یا قهوه‌ای روشن.
۶. آرقین سؤزونون آنلاملاری بئلهدیر: پوما. در منابع ایرانی ارغون نوشته شده است. نوعی اسب که از اختلاط مادیان اهلی با نریان وحشی به دنیا آید. سال آینده. آهسته. نوعی گلابی دیررس. تعقیب کننده. دنباله رو. اسب سرکش. انسان نرمخو. نام نوعی ساز. آرام. به صورت «ارغون» به معنای اسب تند رو وارد زبان فارسی شده است.
۷. ساغری سؤزونون آنلاملاری: پوست اسب یا خر دباغی شده. تیماج. فاصله از دم تا مقعد اسب. کفل اسب. نوعی کفش مخصوص آخوندی بی‌پشت و پاشنه و با پاشنه بلند، چرمی و کبودرنگ. نوعی قماش. چرمی که از پوست دمگاه و کفل اسب می‌سازند. کیمخت. نوعی کفش زنانه با رویه محملی و نوک منگوله‌دار.

ایری (باش ایری)^۱ کندینین قبرستانلیغى

محمد علیپور مقدم

ایری کندی آذربایجانیمیزین گۆزل بؤلگەلریندن اولان ورزیغان ماحالىنین
کندلریندندىر. تبریزین قوزى دوغۇ يئونونون ۸۰ کیلومترلیگىنده يېر تو توب.
دۇرد ياندان قاینا، ارزىل، وركىش، آستارخان كندلىرىله هم كۈوشىن دىر.
كندلىرىن چوخو كۈچوب تبریزدە يېرىلىشىبلر. ايندىسە كندە قالانلار ۲۵۰

۲۱

آذربایجان
تىكىنلىقلىرىنىڭ
تىكىنلىقلىرىنىڭ
تىكىنلىقلىرىنىڭ
تىكىنلىقلىرىنىڭ

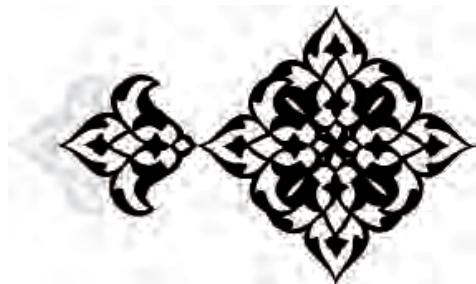
۱- سیاه رود يانىندا دا آیرى ایرى کندى وار اوナ گۈرە ده كندلىلىر بو ايرىيە باش ايرى
او بىرىسىنە دىب ايرى دئىرلر.

ائو اولالار. كندىن گؤزل هاواسى، سرین سولو بولاقلارى وار.
 (آغ چشمه، گزنهلى چشمه،...) گزمهلى يئرلىيندن بىرى ده باللى قايادىر. بىر
 پىرى ده وار. بو پىرە گورە كند اھلى نىن اينامى بئلهدىر كى ديرلى آشيق
 قوربانى ديرىلى يوخ، اي哩لى دير. بو پىرى ده اوナ نىسبت وئريلر. آشيق لاردا
 دا بىر ايکىسى آشيق قوربانى ناغىلىن اوخوياندا "ديرىلى" "يئينه" "اي哩لى"
 سۆزۈن ايشلەدىيلر؛ آما آشيق قوربانى نىن آراز قىرغىنداكى ديرىلى كندىنندىن
 او لماغى، مزارى دا ديرىلى داغلارينىن زىروه سىيندە اولدوغو آيدىنلاشىب.
 حاييفلار اولسون بو پىر، طاماحكار آداملارين اليله اوچورولوب.
 اىرى كندىنinin گورمەلى يئرلىيندن بىرى ده او نون قبرستانلىقى دير.
 گورونتولىدە گورولۇن كىمى كندىن قبرستانلىقىندا قدىم ساياق يونولما
 قىيىر داشلارى، چوخلو داشدان يونولما قۇچ داشلارى واردىر. يادىمدادىر
 او شاقايكن بو قبرستانلىغا گئدىكىدە قبرستانلىق ئىللە بىل سورو آرخاجى ايدى.
 قېيرلىرىن چوخونون باشى اوستە يونولموش قوچلار قبرستانلىغا گىرنلىرى

اۆزوندن ائديردى. يازيقلار اولسون بو ايل يايда گىتدىيىمده قوچلارين تكجه بئشىنى گوردوم بىرى ده هله آياقلاريندان سينمىشدى. (داش اىچىندن قىزىل آختاران جاهىللىرين اليله سىنىب، داغىلىپلار) بو قۇچ داشلارينىن نه زامان يونولوقلارى بىلىنىمىر. قوجالارдан دا سوروشدوغۇمدا دئىيلر: "بىز گۈزلەيمىزى آچىب بونلارى بوردا گۈرمۇشك". قۇچ داشلارين توركلرىن ياشادىقلارى بوتون يئرلرده گۈرمىگ اولار. اىرى كندىنىن قوچلارينىن يونولماسىندا قوچلارين قويروقلارى، مايالارى، بويۇزلارى باشقان يئرلرين قوچلاريندان گۈزل يونولوب. بونلارى يونانلارين كىملىگى بللى دئىيل. بىزىم بورجوموز آتا بابالاردان قالان بو مىللە ئىروتى قورويوب ساخلاماقدىر. نه يازيقكى طاماحكار جاهىل آداملار بو داشلارين اىچىندن قىزىل آختارىرلار . آما بونو بىلەمەلەيدىرلر؛ بونلار بوتون داشдан يونولوبلار. اىچلىرى بوش دئىيل. بو قوچلارين اۆزلىرى بىزىم وارلىغىمىز، مىللە وارلىغىمىزدىر.

خییوودان آتا-بابا
سۆزلری، دئییملىرى

مقصود اثنی عشری خیاوی

درین قویی قازان اؤزی دوشر.
دانیشاندا قورشاخدان آشاغی دانیشما.
داغلار اوجالیب، ایگیت قوجالیب.
دریادا غرق اولان الینی کؤپوگه آтар.
اوئز گۆزوندە قىلى گۈر، اوزرگە گۆزوندە توکى گۈر.
بىلچى ئەلبىن گىرك بىلچى بىلە.
داغ اوشماسا، درە دۇلماز.
دانا چىخسا چىخسىن، چىخماسا بىزۇ چىخار.
دەلىي يېئل وئر، الينه بئل وئر.
ديوارىن ھامى سىن يىخما بىرین دە اوژوه دالدىنا جاخ ساخلا.
درووازانىن قاپىسىن باغلاماغ اوЛАر، خلقىن آغزىن باغلاماغ اولماز.
دمىر قاپى نىن دا تاخدا قاپيا ايشى دوشر.
دەلىي گۈرنەن دەپىغا چوماغىن يان توتار.
دۇوييە دئدىلر: هارдан گلىرسن؟ دئدى: حامامدان. دئدىلر: دىزىبوين
ن بللى دى.
دۇوييە دئدىلر: بئلين ايرىدى. دئدى: هارام دوزدى.
دالدىان آتىلان داش تۇپوغا دىير.
رحم ئەلبىن رحىمە قالار.

- دوغوزدان بير توح ده قينيتدى.
- دووكىش نقدر آيرى اولسا توسدونى دوز چىخاردار.
- دوه نالبىنده آيرى باخار.
- دايىشماڭ گوموشدى سە دانىشماماق قىزىلدى.
- دالدان چىخان بويىنۇز قولاخ دلر.
- داغدا اولسان داغا دالدالان
- دام دىرەح اوستە دورار.
- ساختا سامانى، گلر زامانى.
- سو گلنده يېرىن تاپار.
- سئىل توتان يئرده آلاچىق قورما.
- سو گلمەميش چىرمانما.
- سوپيون لام آخانى، آدامىن يئرە باخانى.
- سوپىي پولى يە — پولى يە اىچ.
- سود وئرن اينەح امجىكىندن اولار.
- سەرچە اۆزو نەدى، كَلله پاچاسى نە اولا.
- سوسوز قويويا سو تؤىحملە سولى اولماز.
- سفىح سارى سئور، دلى قىرمىزى.
- ساشقال چىخمامىش كى اوز واريدى.
- ساوالاندان قار قوتارسا قيامت اولار.
- سۈز سۈزى چكىب گتىرر.
- سوغان يئمىيىسبىن اىچىن نىيە گۈينىيور.
- سو سنگى(سە هنگى) سودا سينار.
- ساوالان گوجە باغلىدى.
- سيچان كىمى چووال دىبى سؤكۈر.
- ساوالان داغى كىمى آغىر اول.
- دَلىدىن دُوغۇرۇ خبر.

- دئدیلر: دانیش، دئدی "گامیش".
- دانیشماسئیدین سن ده بیر آدامیدین.
- دوییه دئدیلر: شوغلون نهدى، دئدی: كلف تو خورام.
- دوه اوْینوياندا قار ياغار.
- صبیرىلن حالوا پىشر اى قورا سىندن.
- فرى جوجه يومورتادان بللى دى.
- قۇورقانىن يانانى چىتتار.
- گئجهنىن خىئيريندن، گونوزون شرى ياخجى دى.
- كىباب ايسىينه گىشتدى، گۇردى ائشىش داغلاتىر.
- كورا نه گئجه، نه گوندوز.
- كەھلىك باشىن قويالار
- قارا دالىندان خېرى اولماز.
- كور كورى تاپار سو چوخورى
- قونشويا او مود او لان شامسىز ياتار.
- قازان دىبى يىيەن بىر شئى اولماز.
- گلىنىم ياخچىدى دىنمرم ياخچىدى.
- كوسەنин پايىن يىيللر.
- گئچىنин قوتورو بولاغىن گۈزوندن سو اىچر.
- گۈولى بالىغ اىستىين گىرك يانىن بوزلى سويا قويما.
- كىشى دىير كلف هانى آرواد دىير بوشما منى.
- گۈردون يول او زوندى يول نزديوان آت.
- گلىن او جاغا گلر.
- قورآن دوشوب كافير الينه.
- قىش قوتاردى او زو قارالىخ كۆمۈرە قالدى.
- قوش كىمى بىر دانا،
- بىر دانا دىمدىكىمده گىتىرمىش.

- قويو گرح دىيىندن سولو اولا.
قوناق دئدى: آتى هاردا باغلى يىم، دئدى: دىلىمه.
- قوْلۇن سىنىغى بۇينوندى.
قوْيۇن_ قوزى قىچى آياخلاماز.
- قاپىدان قووسان باجىدان گلىرى.
قۇرۇنان گۆزه چۈپ باتار.
- قىچىيى يورغانىيوا گئوره اوزاد.
قاتىخ داغىلسا يئرى آغارار، ائيران داغىلسا يئرىنinde نه قالار.
- كور توتدوغون بوراخماز.
كور آلاهدان نه اىسترايىكى گۆز، بىرى آيرى، بىرى دوز.
- گؤيدن گلنى يېرسا خلاڭار
كاتدانى گئور، كندى چاپ.
- گىتمە نامىر دئرىپوسوندن قوى آپارسىن سئل سىنى.
گىدر بۇستان خىراسى قالار اوزون قاراسى.
- كۈپك ياتار قايا كۈلگەسىنده ائله بىلر اۋز كۈلگەسىدى
كىلىنин اوجون ايتىرىب.
- كاسىب ائوينه ائله بىل گلىن گىدىر.
كمك الدن گلر، اوغول بىلدەن.
- گون بولود آلتىندا قالماز.
گۆزدەن اولان كۈنۈلەن او لار.
- كولش دوشدى قىش دوشدى.
كىچلىن آدین زولفعلى، كورون آدین نوروللا قوياللار.
- گۈرۈك كىنە نە بلدچى.
گۈزىن آدامىن قىچىنا داش دىر.
- گلىن اوينويا بىلمىز دىير او تاغ ايرىدى.
كىچىل باخار گوزگىيە، آدین قويار اۋزگىيە.
- قارقا اىستىدى كەھلىك يېرىشى يېرىيە، اۋز يېرىشىن دە ايتىرىدى.
قورخاڭ گوندە مىن دفعە، ايگىت ئۇمرۇندە بىر دفعە اۋلر.

زنگاندان يئرلى سؤزلى

زنگان، آقبلاغ (آق بولاغ) كندى
توبلايان: سيد حيدر بيات
قايناق: ايگيرمى ياشىما كىمى كند
ايله سيخ ايلكىم اولدوغو اوچون او
زاماندان ياديمدا قالىب. بير سيراسىنى
ايسه سونزالار سكىن ياشىنى اۇتموش
بؤيوک نەم خاطيرلادىب.

٢٨

كولەمرتد (Küləmərtd) : ال آغاچىنى بىر شئىھ دوغرو آتماق.
قوْمارالاماق (Qomaralamaq) : دئورەلمك، موحاصىرە ائتمك.
قوْمارالادىلار: دئورەسىنى آلدىلار
كۇراقدئىيىسine (Koraqdeyisine) : بىر شئىھ نىشانلامامىش آتماق.
ۋئج (Vec) : دىئر، ارزىش؛ وئجه گلمەين: دىئرسىز.
پىتى (Pinti) : سلىقەسىز (اراڭدا دا ايشلەنر)
اييهشىك (İyəşmek) : باش_ باشا قويىماق. (اوشاغا اىيىشىمە).

ئىچىرىخان
ئەمەنلىك
ئەمەنلىك
ئەمەنلىكئىچىرىخان
ئەمەنلىك
ئەمەنلىك
ئەمەنلىك

اییشمه ک البه چو خلو جیسمى تماس ايله او لار. مثلاً او شاغين قولاغينى چكەسەن.

اوجشىمك (Öcaşmək): سؤز ايله؛ ظارافات سؤزلرلە بىرىنە دولاشماق. ايلنمك (İlənmək): ايليم ايلنمك: بىر شئىن نهايت درجه ده قولوخوماسى. جمدك ايليم – ايليم ايلنير.

قارغا دومدو يو (Qarğa Dümdüyü): چاخماق داشى (دومدوک) دىمدىك)

قوو (Qov): قويون دؤشوندە اولان يوموشاق يون. قدىم زامان چاخماق داشى ايله اود آچماغا بو يونو پامېيىق يئرىنە ايشلەدىرىمىشلەر.

تكر (Təkər): تىر، چىرخ، تايىر.

پله كان (Pələkan): بىر نوع او جو عمودى اولان وسىله. او شاقلاڭار او نونلا تورپاغين آلتىندا اولان بىتگىلىرى قازىب چىخارداردىلار. دوقۇزمۇنۇ (Doqquzəmdonu): بىر نوع يئر بىتگىسى، تورپاغين تقرىبا يارىم مترلىكىنە او لار.

چىدم (Çidəm): يئر آلتىندا اولان بىتگىنىن آدى. اۆزو ده تقرىبا بئش - اون سانتىمترلىكىدە او لار.

ستىك (Sətik): بىتگى دنهسى، نادىر تاپىلان بىر بىتگى دنهسى. دادلى او لار. كندىمىزدە بىر منطقەنин آدى ستىكلى دىرى.

قۇورا (Qvra): سوهان

بىلۇو Bilov: بىر نوع چايلاخ داشى كى بىچاغ، اوراغ،... ايتىدرلر. خىلخالىدا (bülöv) دئىيلر. (رضا اسدىزاد، پىرىكى)

هنە كا Hənəka: تىلە، موغاندا ساققا و شارشار (ائىشن بئيو كوندقولوشاقچايىن حيدرباغى كندىنەدە مۇزو دئىيلر (يوسف سليمانى) كرنتى (Kərənti): درگاز، او زون دستەلى اوراق.

تليس (Təlis) : گونى اوñله (Unələ) : كپنك، پروانه.
 قيسيم (Qısim) : اولچو واحيدى؛ اووجون ايچى توتان قدر، (اىلە آنجاق بير قيسيم اولاردى).
 يئكىرتمك Yekirtmək : بير ايشه نهايت درجه ده اىصرار ائتمك.
 (منى يئكىردىب، دور گئىك كؤينك آلاق).
 سوپات (Supand) : ساپاند، فلاخن

ساپاندا عايىد بير شعر:
 قورد دئيهر:

اوغلانلارين سوپات داشى،
 واى ديزيم واى ديزيم؛
 قيزلارين يوموشاق اتى،
 واى ديشيم واى ديشيم.

قوردون ناغيلى

ائشیدیب یازان : علیرضا ذیحق

خوی روایتی - ۱۳۶۴

روایت ائدن: رحمتیلیک آنام علویه خانیم

بیر گون وارايدى، بيرگون يوخ ايدى. بير قورد وارايدى كى چوخ آج

ایدی. آژلیخدا باش آلیر چیخیر يولا کی قاباغینا هرنه چیخسا اونى بىيە.

از گندر، چوخ گندر بیر از يول گندر یئتیشہر بیر گئچی یه. گئچی یه دییر :

- من درح سی بیم
گنجه، گور، اش، باشدی دیر:

سوزوم یو خدی؛ آمما قورخورام کی منی یئمکینن دو یمو یاسان. قوی

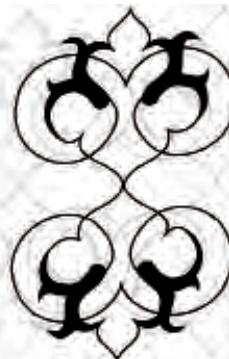
گندیدم بالا لاریمی دا گتیریم کي بلکه هامیمیزی بيردن یيه سن.

کی سپچی ایندی کنر بیر ساخیدان تر: امما تیب پیچان او مداری. از بیچ
بوله سین لاب آپا خدان سالمیشدا کو دور دی آپا غا. بیر آز گئتمیشدا

- راس گلدى بير قويونا، دئدى:
 – من گرَح سنى يىيم .
- قويون گوردى بير ايش گورمهلىدى، دئدى:
 – سؤزوم يوخدى، آمما قوى بير ديقه اوينيويم سورا.
 قويون اوزون بير آتىب توتدى، دابانا قرووت قاشدى سورويه سارى.
 قورد گوردى بودا الدن چىخدى. نئينهسين، نئينهمهسين گينه دوشدى يولا.
 بير آز گئتمىشدى گوردى بير آت گلىرى. قاباغين كسيب دئدى:
 – آت قارداش من سنى گرَح يىيم. آت دئدى :
- دوزى ائله من ده جاننان دۇيموشام، ايستىرمى كى ائله بىرى منى يىيه. سىنن
 ده ياخچىسىن تاپياخ اولماز. تەھجە ماجال وئر قېيز باراتىمى گتىرىم كى بول
 كىم. قورد گلىپ ھن – ھون ائلىيەنە آت دا آرادان ووروب چىخدى. قورد
 گينه آژ – سوسوز يولون توتوب گىدىردى كى بير دوه يە توش گلدى.
 دوه يە دئدى: سنى گويىدە آختارىرىدىم يېرده اليمە دوشوبىسن، تىز يات يېرە
 كى باشلى يىم پارتاخلى يىم. دوه دئدى:
- آتىل بئيليمە گىنداح ائوه، ائوده نە جور راحاتسان او جور يە گىين. قورد
 آتىلىدى دوهنىن كوششىگىنە دوه لۇھۇئىيە – لۇھۇئىيە گىئىنجە اونى يوخى
 آپاردى. دوه كىنە گىرينجە جماعتين سىس – كووو قوردى آيىتىدى؛
 آمما حئىيف كى گئىر آيىلىدى. بير زامان گوردى كى آرداد – كىشى آل ده
 دىنهن دوشوبىلر جانينا، نە يېيىسىن تورشولى آش. قورد جانين گۇتوروپ
 قاچىرىدى كى اولوسى بير چۈلە دوشدى . تۆز بير نەفس آلمىشدى كى
 گوردو ماللا رمضان گلىرى.
- ماللايا دئدى:
- پىس يېرده آجلين آزىبىدى، مژبورام كى سنى يىيم. ماللا رمضان دئدى :
 – اولوم آللە ئىندهدى، منىم ده قىسمىتىم بويوموش نئينەمەح دا؛ آمما ايندى
 اذان وختىدى، قوى اذان دئىسب، بير ايڭى ركك ناماز قىلىم سورا.
 ماللا ياخيندا كى دىيرمانىن دامينا چىخىپ الين قولاغينا قويوب، هايالاندى:

— آى ميلت هارداسىز گلين هاييمى كى يوبانساز قورد منى ديدىب پارتاخiliياجاخ . قورد اوزونه گلنە گئردى آدامدى كى يوگورور اوستونه، دايامايىب قاشماغا باشلادى. چوخ داغ دره آشاننان سورا اوزون وئردى بير داشين دىيىنه دئدى :

— گئتدىن گوردون گئچى، يى! قوى قالسىن قولى قىچى. نئينىرسن اىكىنن اوچى. سورى صابى اولاجايىدىن؟ گئتدىن گوردون قويون، يى! قوى قالسىن قولى بويون. نئينىرسن اوينون_مويون؟ كۆپى اوغلۇ اوينىباز اولاجايىدىن؟ گئتدىن گوردون آت، يى! يانىندا يات. نئينىرسن قىيز بارات؟ زَمِى — موى صابى اولاجايىدىن؟ گئتدىن گوردى دَوه، يى گىن گەوه — گەوه! نه اينكى مين گئد ائوه. ائو صابى اولاجايىدىن؟ گئتدىن گوردون رمضان يئه يانىدا اوزان. نئينىرسن اذان_مَذان؟ اذان چىكن اولاجايىدىن؟ سورا دئدى : آللە منى اولدور كى بلکە اوزومن ده ياخام قولتولسون! بو سۈزى بير چوبان كى اوナ گۆز قولاغ ايدى ائشىدىن كىمى، داغىن باشىننان يئكە بير داش دىغىرلاتدى، داش قولدون باشينا دوشىمىيىن اونون اولمهسى بير دىقە چىممەدى.

تىكาน تىپه افشارلارى نىن آتالار سؤزلىرى، دئىيملىرى

بهرام باقريان

آيى نه بىليلير هئيوه كالدى.
آيى اۋز ماغاراسىيندا آداما دىمزر.
گاميشا بىر گاواران^۱ نم ائلر؟
آت آلمامىش، آوخورونو چىكىر.
ائشىشك هارا!^۲ دوششك هارا!
گىچى نىن قۇتورو، چئشىمەنин باشىننان سو اىچر.
گوردويون آغاڭلارى كورحلى يە كىسىلەر.
كولبه تندىردىن ايسدىيخدى^۳.
تندىر ايسدىيخجان چۈرك چىخار.
قويون، قوزونون آياغىنى باسماز.
بىر الين قىrix قارپىز گۇتورو.
بىزاو^۴ اينكىدىن قاباخ چىخىر.
قونشون پىخىل اولماسا، باغچان دووارى نېئىر؟
چوبان او تدوخجا داوار او زاخلاشىر.
سۇز وار گلر گىچىر، سۇز وار دلر گىچىر.
يىمىرىتايان^۵ گۈرە قاقىلدا.
گىچەنин قرمقولوغۇ^۶ ايلكى آخشامنان بللى او لار.

- خالخا گيدر آلا گئز_ قىلىدىرىم قاش، بىزيم اؤودن كور گئتمەميش،
شل گلىرى.
- ائشىشە يە دىدىلىر معرفىتىن گئورست، قويروغۇنۇ قاوزادى.⁶
- چالاران دىزىيىن، گلرن اۇزوين.⁷
- چوخ شىرىينىدىم، سنه ده دئىدېم.
- ايان سانجان، آلا چاتىدان قورخار.
- قورت قوجالاندا گئۇ... ساخساخا⁸ يووا انلر.
- قىراغىينا باخ بئزىنى آل، ننه سىينە باخ قىزىنى آل.
- كۈسە گېتىدى سقفل گىتىرە، سىبىلى دە قويido اوستوندە گىلدى.
- كور - كچىل دىيىر بىرداڭ گل.
- تازى هىز اولماسا، تولكۇ تايادا بالالاماز.
- حالواچى قىزى، آجادا شىرىن.
- چئرك_ مورك ياپىلدى خوم خوار⁹ خالا تاپىلدى.
- ائشىشىگى نىقده چئىكىسن آت آوخورونا، گەنە گلر ائشىشىك آوخورونا.
- هە اكىر دولايىنى¹⁰، اۇزو بىلر قۇلايىنى.¹¹
- اۇكوز اۇزوونە جوت اكىنده، باشى آغرىييار.
- يئتىيم بؤيوير، اوزو قرهلىك قالار عمىي يە.
- توخون آجدان خبىرى اولماز.
- آغا گلر نۇوالا¹²، حانىم باسار چووالا.
- اوتدان كول تئرر، كولدىن اود.

قارپىز يئىهەنن^{١٣}، يا بۇستان تالىيان؟
 قرغىشىن^{١٤} دوست اولانىن، دومدويو پو... اولار.
 داواچى ال چئكىب، آراچى ال چئكمىر.
 دىل قويسا باش سالاماتدى.

دەمير قابى نىن تىخىدە قاپىيا ايشى توشر^{١٥}.
 بىرىنى ئۆوه قوييموردولار، دىيىر ياي - توخماغىمىم ھاردان آسىم؟
 تولكۇ دلىيە گىرە بىلمىر، قويبروغونا سوپورگە باغلىير.
 بابىلى بابى ينان^{١٦}، ميرچالىق قابى ينان.
 قابلاما خىللنىب^{١٧}، قاپاغانىنى تاپىب.
 چاي ھمشە كۈتۈك گىتىرمىز.

چۈلەمىن^{١٨} آغزى آچىخىدى، پىشىگىن حىاسىينا نە گلىب؟
 ايت قورساغى ياغ گۈئۈرمىز.
 گە دوست قازان، دوشمان او جاق باشىندا.
 دوز يولدا گىدە بىلمىر، شوخۇملۇغۇدا شىلالاغ آتىر.
 تولكۇ دووارلى باغا گىرمىز.
 پىچاخ ويرسەيدىن قانى چىخمازدى.

اۋز گۈزۈننە تىرى گۈرمور، اۋزگە گۈزۈننە چۈپو سەچىر.
 اۋزوين بىر اينە، خالخا بىر چۈرۈلدىز.
 سوغان سارىمساغا دىيىر قوخوران.
 چە تىلىت، چە دوغراماج^{١٩}.
 قونشۇ اومودونا قالان شامسىز قالار.

آچىقلامالار:

١. گاميشا بير گاوaran نمائىلر: گاميشا بير دىنك ئىيلر
٢. ايسدىيخدى: ايسىتىدى
٣. بىزاو: بىززو، اينگىن بالاسى
٤. يىميرتاييان: يومورتاوا_ يومورتانا
٥. قرمقولوغۇ: قارانلىغى
٦. قاوزادى: قۇوزادى
٧. چالاران دىزىين، گلرن اۋزوين: چالارسان دىزىيە، گلرسن اۋزووه
٨. ساخساخا: قىچە
٩. خومخوار: موقته خور
١٠. دولايىنى: اوز يوخارىلى دئونگە _ يوخوشلو دئونگە
١١. قۇلايىنى: راحاتچىلىغىنى
١٢. نووالا: چۈرگە
١٣. يېئىن: يېئىنسن
١٤. قرغىئىن: قارغا ايلە
١٥. توشر: دوشىر
١٦. بايلى بابىيانان: هاماش هاماشى ايلە _ يولداش يولداشى ايلە
١٧. خىللەنib: دىغىرلانىب
١٨. چۈلمك: بوزباش و يا آش پىشىرمىكده قوللانيلان روى دان قايرىلمىش كۈودوش شكلىنده بير توع قاب-قاچاق
١٩. دوغراماج: بير چئشىت يئمك آديدىر، آبدوغ خىار

تبریزدن ساتیجى دئییملىرى

توپلايان: على برازنه
توپلانان يېر: تبريز

آللى_الوانى توکانلاردان توتوب، داشقا
اوستوندە، حتى يېرە بىر نئچە پارچا
آيىن_اویون دؤشەيىب ساتان شخصلر
ھر بىرى اوژلويوندە ماتاھلارين ساتماق
اوچون رکلام ائدرلر. اورنك:
مالين اوچوز و ياخشى اولماغىن

٣٨

سەھىھ ئەندىم
ئەندىم

يئتىرن سۆزلى:

أولدو باھاليق سئون
سويا تؤهدوم(تؤکدوم) ماليمى
ھر ائوه لازىمىدى
باغ صابى(صاحبى) ائوين آباد
اود ووردوم ماليمى
يئىب آپارا جا خسىز

-
-
-
-
-
-
-

پیئمکلر و مئیوہلر:

هولو، بازارين گولو (هولو)
بئلەمە هولو، گۈرنە هولو(هولو)
گل بئلە مالا، يىخىلما، شار-شاققلا (اريک)
گولو باشىندا گولبىر(خيار)
شافتالىلار جالاندى، آلمادىن آجىلاندى (شافتالى)
شافتالى دى بالدى، دانىشدىرما لالدى (شافتالى)
گۈيدو جاواندى گولبىر، گولو باشىندا اسر (خيار)
تىرزەدى آلچالار(آلچا)
كىسىرم ساتيرام (قارىيىز)
كىس آپار (قارىيىز)
ارىيەدى، قىئىساولىخدى (اريک)
شور مكە سور اولدۇ، ياندى كولو سوولدۇ (مكە)
حاجى قوجا فندى شور مكە، دوواردان ائندى شور مكە (مكە)
آى مكە، همى سوددو(سوتلۇ)، همى يېكە (مكە)
گيلانار، سودا بولانار (گيلانار)
ياغلى كاهى، بىرى اوون شاهى (كاهى)
كاهى نەدى، باها نەدى (كاهى)
سینە درمانى لبلىبى (لبى، بىنە)
سینە يە ملھەمدى لبو (لبو، بىنە)
بالدى شىكردى طالبى (طالبى)
قوھون دئىيل نوغولدۇ (قوھون)
كىبايى دى يېرآلما (پىشىمىش يېرآلما)
بو ايسىدىنин دواسىدىر ئىلى بالا (ألى)

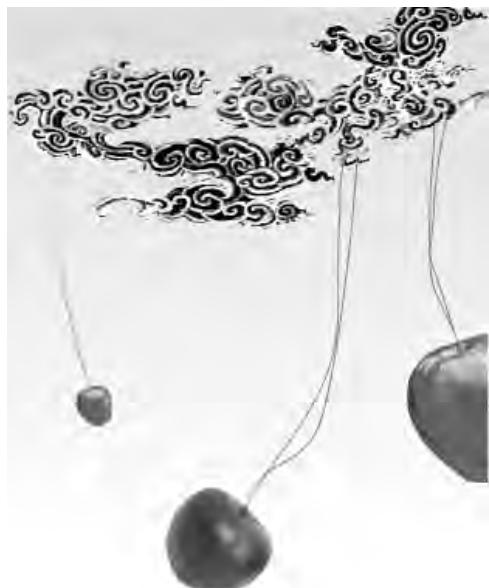
- قلمی کدو (کدو)
- کبابی توت، بی دانه توت (توت)

ایچمه‌لیلر:

- سرین سلامت شوورن (شوورن)
- آی جیبری یانان، آی جیبری یانان (شوورن)
- سرین ایران، بوزلو ایران (آیران)
- ایران بودو، یاریسی سودو، ایشسن ده بودی، ایشمهمسن ده (آیران)
- ایران، بوزلو — بوزلو (آیران)

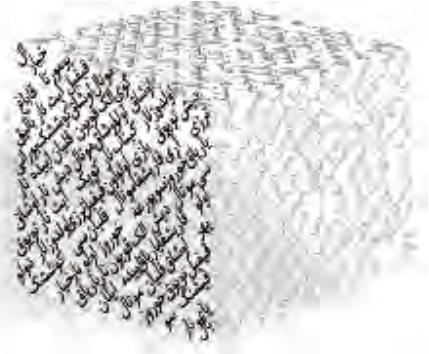
ائو وسایلی:

- ساری سوپورگه، ارکح (ارکک) سوپورگه (سوپورگه)

قاشقای تاپما جالاری

توپلیان: ارسلان میرزا

۱. اوزو ساريدير زعفران تكين، ايچى آغدير اون تكين، اوْتۇرمۇشدور خان تكين
(چاي قوروسو)

۲. اوزو دميردير ايچى خميردير
(آغاچ ياغى قوطوسو)

۳. ايکى بال بير_ بيره قارىشماز
(يومورتانين آغى نان ساريسى)

۴. ايکى كاكا هرنە گئدير بير_ بيره چاتمير
(آى لا گون)

۵. اوبا قوندو آغ چوققالى آلدى اوبا دوورونو
(جادير شىشلىرى)

۶. اوزون_ اوزون اوزانير گلين تكين بزەنير
(خورما آجاجى_ موخ)

۷. آلاجا نظر دونيايى گزر
(گؤز)

آرتیر مالار:

قاریم: کیچیک آخار = آبراه اطراف چادر (برای جلوگیری از ورود آب به داخل چادر هنگام بارندگی اطراف آن آبراه کوچکی می کنند)
 کاکا: قاغا، قارداش = برادر
 واری: هامی، وار اولان = همه
 گوود: چوققور = گودال
 چوققا: چوخا قاشقای کیشلرینه مخصوصاً اولان بیر نوع گئیم = یک نوع لباس مخصوص مردان قشقایی

٨. ایکی سیغیر واریم: واری یئری اکیر اوجا یئری اکمیر (گؤز)
٩. اوتای کمر، بوتای کمر مادیان دورار قولون امر (بال)
١٠. اوتای تخته، بو تای تخته آراسیندا کؤله بخته (دیل)
١١. اوچ اویونچو اون ایکی تاماشاچى (ساعات)
١٢. اوپا کؤچدو بابامین کله قیلیجى قالدى يورددا (قاریم)
١٣. اوچ اوکوز بیر گوودا (اوچ اوjac داشى)
١٤. اوچ کاكا بير قويو داشلار (اوچ اوjac داشى)
١٥. آغ حامام آغزى وورولو (يومورتا)

سیچیر لہ مہ (۱)

توپلایان: زینب مددی نگارستان
قایناق: ربعلی مددی نگارستان. آتمیش
آلته، یاشیندا

ساواه: بئش کیلاس
دو غوم یئری: ورزقان، نگارستان
کندی (نیاریستان)
دانیشیق یئری: تبریز
چاغ: ۱۳۸۸/۲/۳۰

قارینین بیراينگي واريدي
اونو آپاردي سووار ماغا

سور و شدو قیچی سیندی

دئدى: گوجلو اوْلسئيدىم قاد

دئدى: گوجلو اوْلسىئىديم قارا بولود قاباغىمى كىسىزدى
دئدى: قارا بولود نه گوجلوسۇن

دئدى: گوجلو اولسیدىم ياغىش مندن ياغمازدى
دئدى: ياغىش نه گوجلوسىن

دئدى: گوجلو اولسىئىدىم گۈرى اۇت مندن بىتىمىزدى
دئدى: گۈرى اۇت نە گوجلوسىن

دئدى: گوجلو اولسىئىدىم قارا ق
دئدى: قارا قويون نه گوجلوسىن

دئدى: گوجلو اوْلسىئىديم بوزقورد منى يئمزدى
 دئدى: بوزقورد نه گوجلوسنى
 دئدى: گوجلو اوْلسىئىديم ايت منى قوپالاغا گۈئورمۇزدى
 دئدى: آى ايت نه گوجلوسنى
 دئدى: گوجلو اوْلسىئىديم قارى منه بىر تىكە چۈرك وئريپ بورنومون
 اوستونىندن وورمازدى
 دئدى: قارى نه گوجلوسنى
 دئدى: گوجلو اوْلسىئىديم سىچان قولاقلارىمى چئىنه مزدى
 دئدى: سىچان نه گوجلوسنى
 دئدى: گوجلو اوْلسىئىديم پىشىك منى يئمزدى
 دئدى: پىشىك نه گوجلوسنى
 دئدى: گوجلو منم
 گوجلو من
 دمير داراخ ديشلى من
 كورسو آلتى قىشلاغىمىدى
 كورسو اوستو يايلاغانىمىدى
 گىلىكىغانلار (جيچىكىنلر)^۱ هاويانغانىمىدى
 سامانلىغلار اوينانغانىمىدى.

۱- بىر نوع اۆت. اىنسان دريسىنە دىننە قاشىندىرار. قىندى (ديابت) اولان قابنادىب، سويون اىچسە ياخشى اولار.

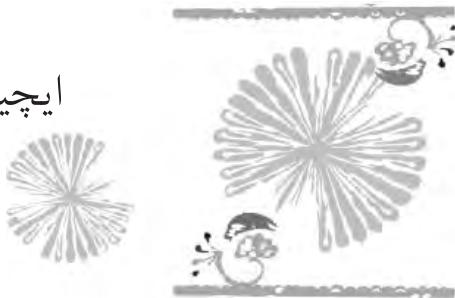
حق قاپیسی تاغلیدی
کیلیدی سایا باغلیدی سیجیر له مه (۲)

کیلید بابام قولوندا
بابام گیلان یولوندا
گیلان یولون سو تو تور
دسته_ دسته گول بیتیب
او گوللردن دره یدیم
من بوینوما دوزه یدیم
قارداشیمین تویندا
اوینو یایدیم، سوزه یدیم

او شودوم ها او شودوم
داغدان آلمما داشيديم
آلملاريمي آلديلار
منه ظلوم سالديلار
من ظلوم مدن بئزرام
درین قويو قازارم
درین قويو بئش گئچى
هانى به بونون ائركىجى
ئركىج قايا باشيندا
هه _ هه ائله ديم گلمەد
چىي ات وئردىم يئمەدى
چىي ات قازاندا قاييانار
قىنبر بوجاغىدا اوينار
قىنبر گىذىب اويونا
قرقى باتىب بودونا
قرقى دئىيل قمىشىدى
بىش بارماقى گوموشىدى
گوموشو وئردىم تاتا
تات منه دارى وئردى
دارينى سېدىم قوشما
قوش منه قاناد وئردى
قانادلاندىم او شماغا
حق قاييسين آشماغا

قوم ساوه شاهسئونلری ایچیندە فولکلوریک اوشاق شعرلری

توپلايان: حميد قرايى

قرايى

۱

لای لای دئدیم او جادان
سسىم چىخماز با جادان
آللاه بالامى ساخلا
چىچكىن، قىزىل جادان.

۲

دينگى - دينگى دارى قوشو
همدانىن سارى قوشو
ننه نين كشكىل دارى^۱
ددنه نين گؤينو خوشو.

۳

ناغيل - ناغيل ناغاتا
منيم سوپام گؤ... آتا
ديوهچى^۲ گتىرە نار ساتا
ننهم گىدە نار آلا

٤٦

شەھىدى
شەھىدى
شەھىدى
شەھىدى

ددەم دە بورجا باتا.

۴

لای لای دەرم همىشە
شەنھى^۳ دوشە قمىشە
ياسىتىغى داي گول بىتىر
يىالاغىدا بنؤوشە.

۵

بوردا بير قوش ياتىب دى
بو گئردو
بو تو تدو
بو يىشىردى
بو يئدى
جوروك سنه نه قالدى.

۱-كشىكل: توربا[ُ] چىقىن

۲-ديوهچى: دوهچى

۳-شەنھى: سىن، شەنھى: سىسىن